

Derleme Makale/Review Article**Almanya İmparatoru II. Wilhelm'in 1917 Türkiye Ziyaretinin Osmanlı Basınındaki Yansımaları**Cevat ŞİMŞEK ¹

¹ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yakınçağ Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: cevatsmsk@gmail.com

Anahtar Kelimeleri

II. Wilhelm, Sultan Mehmet Reşad, Almanya, Osmanlı Devleti, İstanbul, Çanakkale, I. Dünya Savaşı.

Key Words

II. Wilhelm, Sultan Mehmet Reşad, Germany, Ottoman Empire, İstanbul, Çanakkale, World War I.

Sorumlu yazar/Corresponding Author

Cevat Şimşek, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yakınçağ Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi,

Email: cevatsmsk@gmail.com

Geliş/Received: 08.07.2019

Kabul/Accepted : 28.08.2019

Öz

Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan Türk-Alman ilişkileri II. Wilhelm'in 1888 yılında Alman imparatoru olmasının ardından yeni bir boyut kazanmıştır. İmparator, 1871 yılından itibaren Bismarck'ın idaresinde sürdürülen Alman denge siyasetini terk ederek, imparatorluğunun sınırlarını olabildiğince genişletmeyi hedeflemiştir. Fakat sömürgecilik konusunda Avrupa'nın diğer büyük devletlerinin gerisinde kalan II. Wilhelm paylaşılmış olan dünyada sömürge elde edebilmek için diğer devletlerden farklı metotlar uygulama yoluna gitmiştir. Bu bağlamda 1889 ve 1898 yıllarında Osmanlı Devleti'ni ziyaret eden II. Wilhelm son ziyaretini I. Dünya Savaşı'nın kritik günlerinde gerçekleştirmiştir. 15-19 Ekim 1917 tarihleri arasındaki bu ziyaret aslında Osmanlı halkının desteğe en çok ihtiyaç duydukları bir dönemde gerçekleştiği için halka moral ve destek ziyareti olmuştur. Bu çalışmada Alman imparatoru II. Wilhelm'in 1917 yılında Osmanlı Devleti'ne gerçekleştirdiği son ziyaretine dair bilgiler verilmekle birlikte bu ziyaretin Osmanlı basınında nasıl yer aldığı ele alınmaktadır.

The Reflections of the visitation of II. Wilhelm in 1917 in Ottoman Press**Abstract**

Turkish-German relations with a long historical background had a new dimension after the II. Wilhelm became the emperor of the Germany. The Emperor intended to extend the borders of country as much as possible while abandoning the Bismarck's balanced policy. However, since getting behind in the other countries about colonialism, II. Wilhelm tried to apply different methods to get colony in the already shared world. In this context, II. Wilhelm had visited the Ottoman Empire in 1889 and 1898, but his last visit was in the critical days of the World War I. The visits in 15-19 October 1917 was actually aimed to give support to the Ottoman Empire because the country was in need this. In this research, informations have been given about the last visit of the II. Wilhelm to the Ottoman Empire and the reflections of this visit in the Ottoman press are discussed.

Önerilen Atf / Suggested Citation:

Şimşek, C. (2020). Almanya İmparatoru II. Wilhelm'in 1917 Türkiye Ziyaretinin Osmanlı Basınındaki Yansımaları. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 56-71

1. GİRİŞ

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk-Alman ilişkileriⁱ XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren hem Avrupa denge siyasetinde hem de özellikle Avrupalı büyük güçlerin I. Dünya Savaşı'na giden siyasi ortamdaki bloklaşma sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı toprakları üzerinde her daim planları olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın paylaşım konusunda anlaşamamaları XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin ömrünü biraz olsun uzatmıştır. Böyle bir paylaşım savaşından çıkarları itibariyle en çok kaçınan İngiltere olmuştur. Almanya ise 1890'dan itibaren Osmanlı topraklarında barışçı yayılma politikasını uygulayarak stratejik yatırımlar yapmaya başlamasıyla "pastadan pay kapma" yarışına dâhil olmuştur (Soy, 2019:243). Bu çerçevede II. Wilhelm'in girişimleri ve ziyaretleri sonucunda Osmanlı Devleti Alman dış politikasında önemli bir yer işgal etmeye başlamıştırⁱⁱ.

II. Abdülhamid döneminde hızlanan Osmanlı-Almanya ilişkileri I. Dünya Savaşı öncesinde ittifakla sonuçlanmıştır. II. Wilhelm'in iktidarıyla beraber başlayan 'Doğuya Yönelim' ve Almanya'nın Müslümanlara yönelik siyasi, ekonomik, stratejik ve askeri politikaları çok yönlü bir şekilde aşamalı olarak devam etmiştir. II. Wilhelm savaşa giden süreçte Almanya'yı bir dünya gücü haline getirmekle birlikte İngiltere ve Rusya'nın güçlerini doğudaki sömürgelerini isyana teşvik ederek zayıflatmayı hedeflemiştir. Bu sömürgelerin çoğu Müslüman halklardan oluştuğu için Almanya, Müslüman âlemi üzerinde en çok sözü geçebilecek ülke olan Osmanlı Devleti ile samimi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Kaiser Müslümanların dini lideri olan Osmanlı Sultanına cihad ilan ettirerek Müslümanları ayaklandırabilirse İngiltere ve Rusya'ya karşı çok büyük bir hamle yapmış olacaktır (Orhan, 2018:1324).

Osmanlı Devleti'ne ilk ziyaretini 1889 Kasım'ında gerçekleştiren II. Wilhelm, 1898'deki ikinci ziyaretinde Şam'da yaptığı konuşmada "*Dünyanın her tarafındaki 300 milyon Müslüman bilsinler ki Alman imparatoru onların en iyi dostudur.*" şeklindeki açıklamasıyla bu hedefine zemin hazırlamıştır. Zaten Kaiser iki devlet arasındaki bağları kuvvetlendirmek ve hedeflerine Osmanlı Devleti aracılığıyla ulaşabilmek amacıyla bu topraklara yaptığı üç ziyaretinde de samimi, dostane, güçlü ve güvenilir bir devlet imajı oluşturmaya çalışmıştır. II. Abdülhamid dönemine denk gelen 1889 ve 1898 tarihli ziyaretlerin sonucu olarak Almanya'yı diğer batılı devletlerden farklı gören II. Abdülhamid de bu yakınlığa tepkisiz kalmamıştır (Orhan, 2018:1324).

Almanya ile Sultan II. Abdülhamid döneminde kurulan dostluk, İttihat ve Terakki döneminde de artarak devam etmiştir. İngiltere ve Rusya arasında yapılan Reval (1908 Haziran) görüşmeleri İttihatçıların Almanya'ya yakınlaşmasında etkili olmuştur. İngiltere ve Rusya Osmanlı mülkünün akıbetini kararlaştırırken, Almanya bu paylaşma işlemine katılmadığı için daha başlangıçtan, Jön Türk iktidarının müttefiki olmaya aday olmuştur. Reval sonrasında da Jön Türk iktidarının karşılaştığı dış siyasi sorunlar ve ekonomik güçlükler, ittifatçıları II. Abdülhamid'den daha koyu bir Alman dostu olmaya zorlamıştır (Ortaylı, 2015:194-196). 1912 Balkan bozgunu sonrası Osmanlı Devleti, ordunun ıslahı için Almanya'dan bir askeri ıslah heyeti istemesi sonucu gerçekleşen askeri işbirliği ve Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne açtığı krediler iki ülkeyi birbirine daha bağımlı hale getirmiştir (Karacagil, 2013:115). Sonuçta 1908 yılından 1914 yılına kadar yaşanan olaylar, Osmanlı Devleti'ni Alman siyasetine daha da yaklaştırmıştır.

İki devlet arasındaki ilişkilerin güçlenmesinde hiç şüphesiz II. Wilhelm'in Osmanlı Devleti'ne yaptığı ziyaretler de önemli bir yer tutmuştur. Bu cümleden hareketle savaşın kritik günlerine rastlayan II. Wilhelm'in son ziyareti, diğerlerinden farklı olarak müttefik devlet kimliğiyle

gerçekleştirmiştir. 1917 yılındaki bu ziyaret aslında Osmanlı halkının desteğe en çok ihtiyaç duydukları bir dönemde gerçekleşmiştir (Karacagil, 2013:113).

1.1. Almanya İmparatoru Sofya’da

I. Dünya Savaşı’nın en buhranlı dönemi olan 1917 yılında Bulgaristan ve Osmanlı topraklarına bir seyahat gerçekleştiren II. Wilhelm’in, 4 gün süren Türkiye ziyareti bir nevi I. Dünya Savaşı’nda Almanya’nın müttefiki olan Osmanlı Devleti ve Bulgaristan’a moral ve destek ziyareti olurken, ziyaret sırasında birçok görüşme yapılmış, ayrıca Çanakkale Savaşları’nın geçtiği yerler ziyaret edilmiştir.

II. Wilhelm’in Osmanlı Devleti’ne gerçekleştirdiği bu son ziyaret çok daha farklı anlamlar taşımaktadır. Büyük beklentilerle savaşa, Almanya’nın müttefiki olarak giren Osmanlı Devleti savaşın faturasını, büyük bedellerle ödemeye başlamıştır. Rusların Doğu Anadolu’yu işgali, Alman ordularının Batı Cephesi’nde büyük kayıplar verdiği haberleri, Anadolu’da yaşanan yiyecek sıkıntısı, artan vergiler, hükümetin ‘yurtseverlik’ nutuklarını tamamen etkisiz hale getirmiştir. Halkın umutlarını kaybetmeye başladığı böyle bir ortamda ve zamanda, II. Wilhelm’in müttefiklerini ziyareti, bir anlamda moral ve destek ziyareti olmuştur (Orhan, 2018:1325).

II. Wilhelm 1917’deki ziyaretini, 1889 ve 1898 yıllarındaki ziyaretlerinden farklı olarak eşi Augusta Victoria olmadan karayolu ile gerçekleştirmiştir (Baytar, 2010:78). “*İ’tilâfçılar tarafından bir sû-i kast tertîb ve icrâsına mahâl vermemek için seyâhat-i mezkûre ve bilhâssa imparator hazretlerinin Sofya’ya tarihi muvâsalatları son derece mahrem*” tutulmuş (BAO, HR. SYS. 2291/3, lef 3) ayrıca imparatorun Bulgaristan’ı ziyareti, Bulgar Kraliçesi’nin hastalığı sebebiyle Bulgar Kralı’nın ricası üzerine belirlenen tarihten birkaç hafta sonra gerçekleşmiştir (BAO, HR. SYS. 2291/3, lef 9). Sofya’da karşılama hazırlıkları birkaç gün öncesinden başlamış, şehir Alman ve Bulgar bayraklarıyla donatılmış ayrıca şehrin girişine bir zafer takı dikilmiştir. Misafirlerin karşılanacağı istasyondan misafir edileceği saraya kadar yollar çiçeklerle ve elektrikli lambalarla donatılmış; Bulgar Kralı, II. Wilhelm’in karşılanması için Niş şehrine bir heyet dahi göndermiştir. Hariciye Nazırı von Kühlmann ve oğlu August Wilhelm’in refakatinde 11 Ekim 1917 tarihinde Bulgaristan’da büyük bir coşkuyla karşılanan II. Wilhelm için yapılan karşılama töreni, misafirleri getiren trenin Sofya istasyonuna varması ile top atışları eşliğinde başlamıştır (Sabah, Nr. 10024:1; Tercüman-ı Hakikat, Nr. 13158:1).

Karşılama merasimi için Kral Ferdinand, Prenses Boris, Prenses Kril ve askeri yetkililerle birlikte istasyonda hazır bulunmuşlardır. Prusya mareşal üniforması giymiş olan Kral Ferdinand’ın jestine karşılık II. Wilhelm de fahri kumandanı bulunduğu 12. Bulgar Piyade Alayı üniformasını giymiştir. İstasyonda gayet samimi bir şekilde kucaklaşan iki hükümdar daha sonra yanlarında bulunan devlet yetkililerini birbirlerine tanıştırmışlardır. Geçit töreninin ardından hazır olan atlı arabalara binilerek imparatora tahsis edilen saraya gidilmiştir. Burada bir bölük askeri okul öğrencisi tarafından resmi selam ifa edilmiştir. Kral Ferdinand, ziyaretin ilk akşamı II. Wilhelm şerefine 78 kişinin katıldığı bir ziyafet vermiştirⁱⁱⁱ (Sabah, Nr. 10025:1). Ziyafette Kral Ferdinand ve ailesi, Alman Hariciye Nazırı, Alman sefiri ve sefarethane erkânı, müttefik hükümetlerin sefirleri ve ateşemiliterleri, hükümet erkânı, başkumandan ve ordu kumandanları katılmışlardır. İki hükümdar burada ülkeleri arasındaki dostluk ilişkileri ve savaşı kazanacaklarına olan inançlarını içeren birer konuşma yapmışlardır^{iv} (İkdâm, Nr. 7425:1).

Bulgaristan’da kaldığı süre içerisinde; müzeler, Bulgar kilisesi ve kısa bir süre önce vefat eden kraliçenin mezarını ziyaret eden imparator ayrıca Bulgar devlet adamlarına madalyalar vermiş ve onuruna verilen ziyafetlere katılmıştır. İmparator 14 Ekim akşamı itibarıyla İstanbul’a gitmek üzere Sofya’dan hareket etmiştir (Karacagil, 2013:116). Osmanlı basını müttefik

imparatorun Bulgaristan'a gerçekleştirdiği bu ziyareti günü gününe takip etmiş, gerçekleştirilen görüşmeler gazetelerin ilk sayfalarında "Alman İmparatorunun Seyahati" başlığıyla okuyucuya aktarılmıştır.

1.2. II. Wilhelm Son Kez İstanbul'da

Sofya'dan Dersaadet'e gelecek olan imparator için birkaç gün öncesinden hazırlıklara başlanmış, bu tanınmış misafirin yol güvenliğinin sağlanması için Edirne vilayetine telgraf çekilmiş (BOA, DH. ŞFR. 80/69), Sirkeci Garı'nda karşılama salonu misafirler için tekrar düzenlenmiş, istasyon binasının içi ve törenin yapılacağı yollar, resmi ve özel binalar ile mağazalar Alman ve Osmanlı bayraklarıyla süslenmiş, köprüler zafer taklarıyla donatılmıştır (Tercüman-ı Hakikat, Nr. 13162:1). Ayrıca II. Wilhelm ikinci ziyareti anısına Sultan Ahmed meydanında yaptırdığı çeşmeyi görmek arzusunda olduğu için çeşmenin tamire muhtaç kısımları onarılmıştır (BOA, DH-KMS. 45/53, lef 1-2).

Hazırlanan seyahat programına göre II. Wilhelm'in Edirne veya Çatalca'da karşılanması planlanmış, Edirne'de karşılanması halinde burada yapılacak törene "*Edirne valisi ve askeri kumandanı ile erkân-ı me'mûrîn-i mülkiyye ve askeriyye ve müşârin-ileyhâ tarafından intihâb edilecek zevât-ı sâ'ire resm-i istikbâle*" katılmaları planlanmıştır. İmparator Edirne'ye gece gelirse istirahat olmalarından dolayı müzik çalınmaması istenmiştir (BOA, İ.DUİT. 2/20, lef 3). Eğer karşılama töreni Çatalca'da yapılacak olursa, Ziyaeddin Efendi, Almanya elçisi Hakkı Paşa ve Başkumandan vekili Enver Paşa'nın burada hazır bulunmaları (BOA, DH. ŞFR. 80/140) ve II. Wilhelm, Çatalca'ya gelmeden 24 saat önce gerekli inzibati önlemlerin alınması ve şüpheli şahısların istasyondan uzaklaştırılması istenmiştir (BOA, DH. ŞFR. 80/153). Fakat hazırlanan programın aksine II. Wilhelm'in isteği üzerine karşılama töreni Küçükçekmece'de gerçekleşmiştir (BOA, DH-KMS. 45/53, lef 19). Programdaki bu değişiklik Edirne Vilayeti (BOA, DH. ŞFR. 80/144) ve Çatalca Mutasarrıflığı'na bildirilmiş, mutasarrıfın mülkiye ve askeriye memurları ile belde eşrafının resmi selamın ifası için istasyonda hazır bulunmaları da istenmiştir (BOA, DH. ŞFR. 80/157).

15 Ekim 1917 sabahı II. Wilhelm'i karşılamak için şehzade Ziyaeddin Efendi başkanlığında Berlin Büyükelçisi İbrahim Hakkı Paşa ile Başkumandan vekili Enver Paşa'dan oluşan heyet Küçükçekmece'ye gitmişlerdir (Kirel ve Ortaklan, 2018:127). Karşılama törenine katılacak askeri kıtalar, kız ve erkek öğrenciler ile İstanbul halkı imparatorun geçeceği yollarda yerlerini almışlardır. İmparatoru getiren tren saat 10.00 civarında Küçükçekmece istasyonuna varmış, burada ilk karşılama töreninin ardından karşılama heyeti de imparatorun bulunduğu vagona binerek İstanbul'a hareket etmişlerdir (Sabah, Nr. 10028:1). İmparatoru karşılamak üzere Sultan Reşad, maiyetindeki Şehzade Ömer Hilmi Efendi, Seryaver Salih Paşa, Başmabeyinci Fuad Bey ve Baş Esvapçı Salih Bey ile Söğütlü yatıyla saat 10.30'da Sirkeci Garı'na gelmişlerdir (BOA, İ.DUİT. 2/20, lef 3). Veliahd Vahdeddin, Sadrazam Talat Paşa, Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Ayan ve Mebusan Meclis başkanları, bakanlar, milletvekilleri ve yabancı elçilerden oluşan bir topluluk tarafından karşılanan Sultan Reşad tören kıtasını selamladıktan sonra karşılama merasimi için gara girmiştir (İkdam, Nr. 7427:1).

İmparatoru taşıyan tren 11.30'da Sirkeci istasyonuna gelmiştir (BOA, BEO. 4486/336446). Donanma tarafından yapılan top atışları ve çalınan Alman marşı eşliğinde yapılan karşılama töreninin ardından Sultan Reşad, II. Wilhelm'in bulunduğu vagonun önüne kadar gitmiştir. II. Wilhelm'in trenden inmesinin ardından samimi bir şekilde kucaklaşan iki hükümdar, Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın tercümanlığında kısa bir süre sohbet ettikten sonra merasim kıtasını teftiş etmişler ardından iki hükümdar birbirlerine maiyetlerinde bulunanları tanıştırmışlardır (BOA,

DH-KMS. 45/53, lef 10/2; Sabah, Nr. 10028:1-2; Tercüman-ı Hakikat, Nr. 13162:1; Tasvir-i Efkâr, Nr. 2250: 2).

Diğer iki ziyarette olduğu gibi bu ziyarette de II. Wilhelm'in İstanbul'da bulunduğu süre boyunca ona eşlik etmeleri için mihmandarlar görevlendirilmiştir. II. Wilhelm'in mihmandarlıklarına I. Ordu Kumandanı Esad Paşa, Belgrad Büyükelçisi Cevad Bey, Miralay Naci ve Rifat Beyler ile Erkânı Harbiye Kaymakamı İsmail Hakkı Bey tayin edilmişlerdir (İkdam, Nr. 7427:2).

Tanışma merasiminden sonra II. Wilhelm istasyon merdivenlerinde öğrenciler tarafından karşılanmıştır. Karşılama sırasında Darülmualimin, Galatasaray Lisesi ve İstanbul Lisesi'nden 20 erkek, Dârulmuallimât, Çamlıca Lisesi ve Bezmialem Kız Lisesi'nden 20 kız öğrenci hazır bulunmuştur. Çamlıca Kız Lisesi'nde okuyan Perihan adındaki öğrenci, II. Wilhelm ve Sultan Reşad'a çiçek takdim etmiştir (Kırel ve Ortaklan, 2018:132). İstasyonda yapılan törenin ardından Yıldız Sarayı'na gitmek üzere saltanat arabasına Sultan Mehmed Reşad'ın sağına II. Wilhelm, karşısına da Enver Paşa oturmuştur. Böylece önde hükümdarları taşıyan dört atlı araba arkada maiyet erkânının bindiği arabalar alayın en önünde süvari polisleri ve maiyet-i seniyye bölüğünden bir miktar askerle birlikte, saat 12.00'de istasyondan hareket etmişlerdir (Tasvir-i Efkâr, Nr. 2251:1). Sirkeci-Yıldız arasındaki yol boyunca birçok zafer takı kurulmuş, özel ve resmi binalar çiçeklerle donatılmıştır. Merasim alayı, İstanbul'un farklı okullarında okuyan öğrenciler ve halk tarafından "yaşa" "hurra" sesleriyle karşılanmışlardır. Kız öğrenciler tarafından iki hükümdarın bindikleri arabanın güzergâhı boyunca çiçekler atılmıştır. Denizde ise gemiler, küçük vapur ve tekneler Alman bayraklarıyla süslenmiştir (Demirel, 2007:130-131). II. Wilhelm'in ikametleri için Şale Köşkü tahsis edilmiş Sultan Reşad misafirine köşke kadar eşlik etmiş burada bir süre baş başa sohbet ettikten sonra Dolmabahçe Sarayı'na dönmüştür (BOA, İ.DUİT. 2/20, lef 3).

İmparator beraberindekilerle birlikte öğle yemeğini^v Şale Köşkü'nde yedikten sonra bir süre istirahat etmiş ve saat 15.00 civarında araba ile Çırağan rıhtımına inerek buradan Söğütlü yatıyla Tarabya'da bulunan Alman sefaretine geçmiştir. Yapılan resmi görüşmelerin ardından elçiliğin arka tarafındaki parkta bulunan Wangenheim ve Colmar von der Goltz (Golç Paşa) başta olmak üzere İstanbul'da vefat eden Almanların mezarlarını ve II. Mahmud döneminde Osmanlı ordusunda görev yapmış olan General Helmolt von Moltke'nin heykeli ziyaret edildikten sonra otomobille Şale Köşkü'ne dönmüştür (Sabah, Nr. 10028:2). İmparator köşke geldikten sonra ilk görüşmesini saat 17.30'da Veliâhd Vahdeddin'le yapmış ve kendisine "Siyah Kartal" nişanı verilmiştir (BOA, DH-KMS. 45/53, lef 10/2). İkinci ziyaretçisi Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa olmuştur. Ardından Heyet-i Vükela üyeleri, Ayan ve Mebusan Meclisi reisleri ile görüşen imparator, Heyet-i Vükela üyeleri ile savaşın gidişatı hakkında görüşme yaparak durum değerlendirmesinde bulunmuştur (Tasvir-i Efkâr, Nr. 2251:1; Şehsuvaroğlu, 1972:84). Yapılan bu görüşmelerden sonra, II. Wilhelm mihmandarları ve maiyet-i erkânıyla birlikte, onuruna verilecek yemeğe katılmak üzere saat 19.30'da otomobille Dolmabahçe Sarayı'na hareket etmiştir. Gece resmi ve özel binalar hatta camiler dahi ışıklandırılmış ayrıca Şehremaneti tarafından II. Wilhelm'in geçeceği güzergâhlara Almanca yazılı levhalar asılmıştır (Demirel, 2007:131) İmparator sarayın girişinde Sultan Mehmed Reşad, Veliâhd Vahdeddin, şehzadeler, Heyet-i Vükela, Ayan ve Mebusan Meclisi başkanları ve Maiyet-i Seniyye Bölüğü tarafından resmi törenle karşılanmıştır. İki hükümdar ziyafetten önce Zülvecheyn salonunda bir müddet görüşükten sonra yemek salonuna geçmişlerdir. Osmanlı ve Alman üst düzey yetkililerinde bulunduğu bu masada Sultan Reşad'ın sağına II. Wilhelm onun karşısına da Vahdeddin oturmuştur (Karacagil, 2013:120)^{vi}.

Ziyafetin ardından Sumaki salonunda bir müddet görüşen iki hükümdar ardından Zülvecheyn salonuna geçerek burada hazır bulunan devlet yetkilileri ile ayrı ayrı sohbet etmişlerdir. Bu sohbet sırasında II. Wilhelm, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi'nin dini hüviyetine binaen iltifat ve hürmette bulunmuş onunla gayet samimi bir sohbet gerçekleştirmiştir (Şehsuvaroğlu, 1972:4). Ayrıca Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi ve Serkâtib Ali Fuad Bey'e "Kırmızı Kartal" nişanı ve mihmandar Belgrad sefirine "Grand dö Prus" nişanı verilmiştir (İkdam, Nr. 7428:1). Ziyafet esnasında II. Wilhelm'in, imparatorluk çini fabrikasında özel olarak üretilmiş ve üzerinde resminin olduğu büyük bir vazoyu hediye etmesi Sultan Reşad'ın çok hoşuna gitmiştir. Ziyafetin ardından II Wilhelm, ikameti için tahsis edilen köşke dönmek için saat 21.30'da Dolmabahçe'den ayrılırken padişah ve bazı şehzadeler de imparatora arabasına kadar eşlik etmişlerdir (İkdam, Nr. 7428:1).

İmparator, 16 Ekim Salı, sabah saat 08.30'da mihmandarları Esad Paşa, Cevad Bey, Naci Bey ve İsmail Hakkı Bey ile beraber otomobille Sultanahmet meydanına giderek burada, ikinci ziyareti anısına yaptırdığı çeşmeyi görmüş, daha sonra II. Mahmud türbesi karşısındaki arsada inşası düşünülen "Türk-Alman Dostluk Yurdu" inşaat alanını ziyaret etmiştir (Kırel ve Ortaklan, 2018:140). Burada Türk-Alman Dostluk Cemiyeti mensupları ve İstanbul Şehremini vekili Sezai Bey tarafından karşılandıktan sonra cemiyet yetkililerinden E. Jaekch ve Profesör Schmidt tarafından Dostluk Yurdu'nun planı ve mimarisi hakkında yapılan açıklamaları dikkatli bir şekilde dinleyen II. Wilhelm inşa edilen alanı beğendiğini ifade etmiştir (Tasvir-i Efkâr, Nr. 2252:1). Saat 09.30'da Süleymaniye Camini ve Evkaf-ı İslamiye Müzesi'ni ziyaret eden II. Wilhelm burada Meclis-i İdare Reisi Reşad Fuad, İstanbul Mebusu İsmet ve Müze Müdürü Hakkı Bey tarafından karşılandıktan sonra müzedeki eserler hakkında açıklamalar yapılmış^{vii} Evkaf-ı İslamiye Müzesi'nden sonra ise Fatih Cami ve türbesi ziyaret edilmiştir. Ardından Edirnekapı'dan sur dışına çıkarak etrafı gezen ve Topkapı'dan giriş yaparak Aksaray-Divanyolu-Bâb-ı Âlî, Köprü-Galata yolu ile Beyoğlu'na geçen ve saat 11.30'da Hürriyet-i Ebediye tepesine kadar giderek Mahmut Şevket Paşa'nın mezarını ziyaret eden imparator, dönüşte İhlamur Köşkü'ne geçerek burada veliahd Vahdeddin Efendi'ye iade-i ziyarete bulunmuştur (Sabah, Nr. 10029:2). Yaklaşık bir saat süren bu ziyaretin ardından Şale Köşkü'ne dönen II. Wilhelm, Sadrazam Talat Paşa, Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi, Şehremini Sezai, İttihat ve Terakki Cemiyeti merkez-i umumi azası Doktor Nazım, İstanbul Mebusu İsmet Bey, Zeki Paşa ve mihmandarlarının da hazır bulunduğu bir topluluğa öğle yemeği vermiştir (Karacagil, 2013:122).

Öğleden sonra müşir üniforması ve elinde mareşallik asası ile Yıldız'a gelen Sultan Reşad, burada imparatoru ziyaret etmiştir. İki hükümdarın Şale Köşkü'nde Kırmızı Salondaki sohbetlerinin ardından görüşmeye Sadrazam Talat Paşa ve Harbiye Nazırı Enver Paşa da dâhil olmuşlardır. Ardından Başkâtip Ali Fuad Bey kıymetli bir muhafaza içindeki müşirlik fermanını padişaha vermiş, o da kabulü ricası ile imparatora sunmuş, ardından müşirlik kılıcını da takdim etmiş, imparator padişahın hediyelerini memnuniyetle kabul etmiştir (BOA, MV. 258/65-66).

Sultan Reşad'ın köşkten ayrılmasından bir süre sonra otomobille Çırağan rıhtımına inerek saltanat kayığı ile Sarayburnu'na geçen II. Wilhelm, burada Berlin sefiri Hakkı Paşa ile Tefvik ve Refik Beyler tarafından karşılanmıştır. Ardından Topkapı Sarayı'nda Mecidiye, Bağdad kasırlarını ve Harem Dairesi'ni ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerden sonra Tarabya'daki Alman sefaretine giden ve burada Alman askeri yetkilileri, İstanbul'da yaşayan Alman vatandaşları ve Anadolu Demiryolları Müdürü Mösyö Kofman ile görüşmeler yapan II. Wilhelm resmî kabullerin ardından saat 19.30'da Şale Köşkü'ne dönmüştür (Sabah, Nr. 10029:2).

II. Wilhelm maiyetiyle birlikte Yıldız Sarayı'nda Alman Büyükelçisi, Başmabeyinci, Başkâtip ve diğer bazı yetkililerin davetli olduğu bir ziyafete iştirak etmiştir. Yapılan görüşmeler ve yenilen yemekten sonra Harbiye Nazırı Enver Paşa, mihmandarları Esad Paşa, Naci, İsmail Hakkı ve Rıfat Beyler, Berlin Sefiri Hakkı Paşa ile Almanya'nın İstanbul'daki askeri temsilcisi ve maiyetiyle birlikte Çırağan rıhtımına inilmiştir. Burada düzenlenen askeri törenle Yavuz zırhlısına geçen imparatoru gemide Alman Milli Marşı eşlinde Harbiye Nazırı Enver Paşa karşılamıştır. Yavuz zırhlısı, Ertuğrul yatı ile üç torpidonun eşliğinde saat 22.30'da Çanakkale'ye gitmek üzere hareket etmiştir (Sabah, Nr. 10031:1; İkdam, Nr. 7429:1).

II. Wilhelm ve maiyetinin İstanbul'a gelişlerinin ikinci günü Çanakkale'yi ve Gelibolu'yu ziyaret edecekleri yapılan program dâhilinde olduğu için Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığına bir telgraf çekilerek gerekli önlemlerin önceden alınması istenmiştir (BOA, DH. ŞFR. 80/143). İngiliz ve Fransızlara karşı büyük bir zafer kazanılan yerleri görmeyi özellikle isteyen imparator (Karacagil, 2013:123), 17 Ekim Çarşamba günü saat 09.00'da Çanakkale'de karaya çıkmış, burada askeri törenle karıştırdıktan sonra otomobille Hamidiye tabyasına gitmiştir. İstihkâm meydanında askeri birlikler tarafından selamlandıktan sonra burada II. Wilhelm'e iki saat kadar deniz savaşları hakkında renkli harita üzerinde bilgi verilmiştir. Anlatılanları dikkatli bir şekilde dinleyerek zaman zaman sorular sormuş, açıklamalardan sonra istihkâm mevkiini gezen II. Wilhelm'e deniz savaşları sırasında batırılan bir İngiliz gemisinin tahtadan kalem kutusu şeklindeki ve üzerinde "Çanakkale 18 Mart 1915" ibaresi bulunan maketi hediye edilmiştir (İkdam, Nr. 7430:1).

Buradaki ziyaretini tamamlayan II. Wilhelm, kendisine eşlik eden heyet ile birlikte Gelibolu Yarımadası'na geçerek başta Anafartalar ve Arıburnu olmak üzere diğer harp alanlarını gezmiştir (Kirel ve Ortaklan, 2018:146). Kendisine Liman von Sanders tarafından izahatlarda bulunmuş, öğle yemeği Arıburnu'nda hazırlanan özel çadırlarda yenildikten sonra Kanlı Sırt ziyaret edilmiştir. Buradan Seddülbahir'e geçen II. Wilhelm'e bu mevki hakkında Cevad Paşa tarafından açıklamalar yapılmıştır. Ziyarete bir süre daha devam eden imparator saat 17.00'de askeri törenle Yavuz zırhlısına uğurlanmıştır. II. Wilhelm'i taşıyan Yavuz zırhlısı saat 18.00'de İstanbul'a gitmek üzere hareket etmiştir. Bir müddet güvertede Başkumandan vekili Enver Paşa ile sohbet eden İmparator, akşam yemeğinden sonra, ertesi sabah erken kalkmayı arzu ettiği için dinlenmek üzere dairesine çekilmiştir (Tasvir-i efkâr, Nr. 2254:1)^{viii}.

18 Ekim Perşembe sabahı İstanbul önlerine ulaşan Yavuz zırhlısı ve Ertuğrul yatı sabah saat 06.00'da Haydarpaşa önüne demir atmıştır. Sabah kahvaltısından sonra bütün mürettebat ve zabitanı güvertede toplayarak bir konuşma yapan II. Wilhelm, konuşmasında iki müttefik devletin samimi ve dostane ilişkilerinden bahsederek, bu savaşta Almanların İslam âlemiyle omuz omuza beraber yürüdüğünden söz etmiştir (Demirel, 2007:135). İmparator zırhlıdan inmeden önce subay ve erlerin bazısına "Demir Salib" nişanı takmıştır (Kirel ve Ortaklan, 2018:146). Yapılan konuşmanın ardından İmparator ve Enver Paşa, Yavuz zırhlısından ayrılarak Alman Millî Marşı eşliğinde Haydarpaşa rıhtımından karaya çıkmışlar burada İtfaiye Bölüğü tarafından tören yapılmıştır. Ayrıca rıhtımda Üsküdar askeri komutanı, mutasarrıfı, polis müdürü ve Alman subaylar da hazır bulunmuşlardır (İkdam, Nr. 7430:1).

Haydarpaşa'dan otomobille Alman Karargâhına giden imparator, yolda Darüleytam Mektebi talebesi ile askeri ve mülki tıp fakültesi öğrencileri tarafından selamlanmıştır. Karargâhta tören alayı tarafından Alman Millî Marşı eşliğinde karşılanan II. Wilhelm burada Alman askerlerini teftiş ettikten sonra bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında; Türk askerlerinin yeteneklerinden bahsederek, Avrupa topraklarında Almanlarla yan yana silah arkadaşlığı eden Türk askeri nasıl fedakârlıkla kan dökmüşlerse Almanların da Asya topraklarında aynı gaye için ve aynı surette kanlarını son damlasına kadar akıtmaktan çekinmemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Bu

konuşmaya cevaben Alman karargâh komutanı yapığı konuşmada Alman askerlerinin de Asya topraklarında kanlarının son damlasını dökmek derecesinde fedakârlıkta bulunacağına yemin etmiştir. Yapılan bu konuşmaların ardından II. Wilhelm, birçok askere nişan tevzi etikten sonra resmigeçit töreniyle tekrar Haydarpaşa rıhtımına uğurlanmıştır (Sabah, Nr. 10031:2).

Deniz yolu ile Dolmabahçe Sarayı'na gelen II. Wilhelm daha sonra otomobille Şale Köşkü'ne dönmüş, köşkte bir süre dinlendikten sonra Beşiktaş-Dolmabahçe-Köprü güzergâhından Ayasofya Camine giderek bir saat kadar burada kalmıştır. Daha sonra mihmandarı Esad Paşa, Alman Hariciye Nazırı ve Almanya sefiri ile beraber Askeri müzeye gitmişler, II. Wilhelm burada Mehter Takımı'nın çaldığı marş eşliğinde, müze müdürü Muhtar Paşa tarafından karşılanmıştır. Daha sonra, bu gün İstanbul Arkeoloji Müzesi olarak bilinen Müze-i Hümâyûnu ziyaret eden imparatoru burada müze müdürü Halil Bey karşılamıştır (Sabah, Nr. 10031:2; Tercüman-ı Hakikat, Nr. 13165:1-2).

Gerçekleştirilen ziyaretlerin ardından Şale Köşkü'ne dönen II. Wilhelm, saat 13.00'da köşkte bir ziyafet vermiştir. Yemek sırasında büyük ziyafet salonunun bir tarafına dizilen Mehter takımı ve Yeniçeriler, değişik ezgiler icra etmişlerdir. Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Said Halim Paşa, Nafia, Ticaret, Posta ve Telgraf Nazırları, Almanya, Bulgaristan Avusturya ve Macaristan Büyükelçileri, Anadolu Demiryolu müdürü, Müze-i Askeri, Müze-i Hümâyûn müdürleri ve Alman yetkilileri hazır bulunmuşlardır. Yemek esnasında salonda Mehter Takımı bir gösteri sunmuş, gösteriyi çok beğenen imparator bunu fotoğrafa ve filme aldirtmiş, ziyafetten sonra köşkte Said Halim Paşa ve Türk-Alman Cemiyeti Başkanı İsmail Cenani Bey ile görüşmeler yapmıştır (İkdam, Nr. 7430:2).

II. Wilhelm'in İstanbul'daki son gecesinde Dolmabahçe Sarayı'nda bir ziyafet verilmiş, mareşal üniforması giymiş olan II. Wilhelm'i sarayın kapısında Maiyet-i Seniyye Bölüğü resmi törenle karşılamıştır. Burada samimi bir şekilde kucaklaşan iki hükümdar daha sonra sarayın üst katındaki salonda bir müddet görüşerek birlikte saat 19.30'da yemek salonuna geçmişlerdir. Mükemmel bir şekilde düzenlenmiş salonun ortasına 120 kişilik büyük bir sofraya hazırlanmış, sofraya güzel çiçeklerle süslenmiştir. Ziyafete şehzadeler Vahdeddin ve Abdülmecid Efendiler, Sadrazam Talat, Harbiye Nazırı Enver Paşalar, Adliye Nazırı Halil, Maliye Nazır Cavit Beyler ve eski sadrazam Said Halim Paşa olmak üzere 120 kişilik seçkin bir davetli grubu katılmıştır. Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'nın da bu ziyafette bulunmasını isteyen Sultan Reşad bu isteğini bir irade ile kendisine bildirmiştir (BOA, BEO, 4487/336505). Yemek, Marş-ı Sultani ve Alman Milli Marşı'nın çalınmasıyla başlamış, imparator yemekte Sultan Reşad'ın sağ tarafına oturmuştur. Büyük bir samimiyet içerisinde yenen yemeğin ardından iki hükümdar birer konuşma yapmışlardır (Sabah, Nr. 10031:2).

İlk sözü alan Sultan Reşad konuşmasına, "*haşmetmeab Alman millet-i mu'azzamasının pek sevgili ve mu'azzez hükümdarı...*" sözleriyle başlayan ve bütün dünyanın takdir ve hayretini toplayan Alman deniz ve kara kuvvetlerinin komutanı diye devam ettiği konuşmasına, İttifak Devletleri olarak özgürlük ve haklarını müdafaa uğruna verdikleri bu savaşı yakın zamanda kazanacaklarını söylemiştir (BOA, HR. SYS, 2291/3, lef 33; İkdam, Nr. 7430:2). Konuşmasına hükümet ve halk tarafından gösterilen misafirperverliğe ve ilgiye teşekkür ederek başlayan II. Wilhelm ise Osmanlı tarihinde birçok zaferler bulunduğunu Anafartalar, Arıburnu ve Seddülbahir'deki savaşlarında bu zaferler arasında yerini aldığını, kendisine mareşallik rütbesi verilerek böyle bir orduyla bir ilişki kurmasından dolayı onur duyduğunu ifade ederek verilen unvandan dolayı Sultan Reşad'a teşekkür etmiştir. Ayrıca, İstanbul'a geldiği 1898 senesinden beri ekonomik ve sosyal hayatta önemli gelişmelere şahit olduğunu da sözlerine eklemiştir. İki hükümdar yemekten sonra bir süre Zülvecheyn salonunda istirahat etmişlerdir (BOA, HR. SYS, 2291/3, lef 36; Sabah, Nr. 10031:2-3).

II. Wilhelm ve maiyetine ziyaretin anısına hediyeler ile madalyalar verilmiştir. İmparatorun ziyareti anısına Darphane-i Amire’de takriben iki Mecidiye ağırlığında bir tarafı Osmanlı arması ve Türkçe olarak “*Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm hazretlerinin İstanbul’u ziyaretleri hatırasıdır.*” ibareli ve tarihli diğer tarafta Almanya arması, aynı cümlelerin Almancası ve tarih yazılı 2 adet altın, 50 adet gümüş ile 100 adet bronz madalya basılmıştır. Altın olan madalyalar Sultan Reşad ve II. Wilhelm’e diğerleri ise maiyet erkânına takdim edilmiştir (BOA, BEO, 4486/336426; BOA, İ.DUİT. 38/42, lef 2; Sabah, Nr. 10031:2).

Padişah tarafından imparatora Çanakkale Savaşı fotoğraflarından oluşan bir albüm ve Hereke fabrikasında imal edilmiş değerli halılar hediye edilmiştir. İstanbul Şehremini Vekili Sezai Bey de, İstanbul manzara resimlerinin olduğu bir albüm, değerli antika bir çini vazo, Darülaceze Müdürü, üzerinde imparatorun resmi işlenmiş bir halı ve Reji Müdürü tarafından ise kıymetli tütünden üretilmiş bir sandık sigara hediye edilmiştir. İmparator tarafından ise Şehzade Ziyaeddin Efendi’ye tunçtan yapılmış bir heykel ve mihmandarı İsmail Hakkı Bey’e imzalı bir sigara kutusu hediye etmiştir (Sabah, Nr. 10031:2; İkdam, Nr. 7431:1).

Gece saat 22.00 sularında II. Wilhelm ve Sultan Mehmed Reşad dört atlı bir saltanat arabasıyla Sirkeci istasyonuna hareket etmişlerdir. Dolmabahçe-Sirkeci güzergâhı uğurlama için düzenlenerek resmi tören yapılmış, gece olmasına rağmen İstanbul caddelerini dolduran binlerce kişi tarafından II. Wilhelm alkışlarla uğurlanmıştır. Sirkeci’ye geldiğinde bir süre istasyonun hususi salonunda dinlenen II. Wilhelm, İstanbul’da kendisine gösterilen ilgi ve nezaketten dolayı Sultan Reşad’a teşekkür etmiş ve ziyaretin kendisinde güzel hatıralar bıraktığını söylemiştir. II. Wilhelm kendisini uğurlamaya gelen veliahd ve şehzadelerle, Almanya, Avusturya ve Bulgaristan Büyükelçileri ve devlet adamlarının ayrı ayrı ellerini sıkarak vedalaşmış, Sultan Mehmed Reşad, II. Wilhelm’le vedalaştıktan sonra kendisini tren kapısına kadar uğurlamıştır. II. Wilhelm’i götüren tren, istasyona gelenlerin selam ve alkışları arasında saat 23.30’da Sirkeci garından hareket etmiştir. Şehzade Ziyaeddin Efendi, Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Berlin Sefiri Hakkı Paşa Küçükçekmece’ye kadar imparatorun yanında bulunmuşlardır. Böylece, II. Wilhelm’in Osmanlı Devleti’ne gerçekleştirdiği üçüncü ve son ziyaret sona ermiştir (Sabah, Nr. 10031:3; İkdam, Nr. 7430:2).

İstanbul’dan ayrılan II. Wilhelm 19 Ekim akşamı Sofya’ya ulaşmış, burada Bulgar Kralı tarafından karşılanan imparator için akşam saat 20.00’de hususi bir ziyafet verilmiştir. Bu ziyafette kral ve ailesi bulunurken, sarayda ise Mösyö Radoslavof tarafından başka bir yemek tertip edilmiştir. Bu yemekte ise, imparatorun erkân-ı maiyeti, Bulgar Başkumandanı, Almanya sefiri, Alman murahhas askerisi ve Almanya sefaret erkânı hazır bulunmuşlardır. Verilen ziyafetin ardından Almanya’ya gitmek için istasyona hareket eden II. Wilhelm’e istasyona kadar Bulgar Kralı Azası, Bulgar Başvekili ve Başkumandan eşlik etmişlerdir (Tercüman-ı Hakikat, Nr. 13168:1).

2. SONUÇ

II. Wilhelm’in 1917 yılında gerçekleştirdiği son ziyareti diğer ziyaretleri gibi basında da kendisine geniş bir yer bulmuştur. Sabah ve İkdam gazetelerinde bu ziyaretin öneminden bahsedilerek şu açıklama yapılmıştır (Sabah, Nr. 10031:1; İkdam, Nr. 7432:1).

Bu ziyaret yalnız Osmanlı payitahtında Avrupa hükümdârân izâmından birini kabul etmek i’tibârıyla değil vaz’iyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyemiz i’tibârıyla da ilk iki ziyâretten çok farklı ve ehemmiyetli bir hâdisedir. Fi’l-hakika imparator hazretlerinin ilk iki ziyaretleri mahdûd bir mahiyette ve ancak resmî âhvâl ve şerâ’it dâhilinde vukû’â gelmiş, o vakit hükümetden dâ’imâ uzak yaşayan millet o ziyaretlerin ma’nâsına bi-gâne kalmamışdı. Bu gün Kayzer hazretleri mukadderâtını bizzât idare eden milletin muhîtime girdiler; dört gün zarfında birçok fırsatlarla milletin kalbinden nebe’ân eden hissiyâta şâhid oldular; hiçbir emir ve telkine hâcet kalmaksızın

yalnız âhvâl-i tedkik ve muhâkeme neticesinde hâsıl olmuş kanâ'atlerin tezâhürât-ı samimiyye ve mütenevvi'asını gördüler. Bunlar, üçüncü ziyareti evvelkilerden pek kıymetli ve ehemmiyetli bir mevki'a çıkararak delâ'ildir.

Alman gazeteleri bu ziyareti şu şekilde değerlendirmişlerdir. Aust Doçe Rundşav Gazetesi II. Wilhelm'in yaptığı bu ziyaretten bahsederken *"Bu ziyaret, Avusturya ve Türkiye'nin kendilerini düşman âmâl ve tasavvuratına karşı ancak kılınc ile müdafaa edebilecekleri yolunda olan Hindenburg nokta-i nazarının kabul ve tasdiki manasını tazammun eder."* açıklamasını yaparken Folk Zaytung Gazetesi ise, *"Kayzer'in İstanbul seyahati, itilaflılar tarafından perverde edilen âmâl ve tasavvuratın akim kalmağa mahkûm bulunduğunu bütün âleme gösterecektir. Paris ve Londra Osmanlı İmparatorluğu'nun taksimini müzakere ederlerken Türkiye düşmanlarının beyhude sa'y ve gayretlerine gülüyor ve boğazları demir bir el ile bekliyor."* yorumunda bulunmuştur (Tercüman-ı Hakikat, Nr. 13167:1; İkdam, Nr. 7432:1). Alman gazetelerinden tercüme yapılan haberlerden anlaşıldığı kadarıyla Alman gazeteleri imparatorun gezisinin siyasal önemi üzerinde durmuşlar, ayrıca "Alman silah kardeşlerinin sadık müttefiki" olarak niteledikleri Osmanlı askerlerinin Çanakkale Muharebeleri'nde gösterdikleri fedakârlıklardan bahsederek, bu başarıların Osmanlı Devleti'ne ileride yapılacak barış antlaşmalarında olumlu katkılar sağlayacağından bahsetmişlerdir (Tercüman-ı Hakikat, Nr. 13169:1).

II. Wilhelm bu ziyaretle müttefiklerine desteğini göstermek ve moral vermenin yanında İngiltere'ye karşı İslam Dünyasına "Müslümanların Koruyucusu" mesajını verilmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda 15 Ekim akşamı verilen ziyafetin ardından yapılan sohbette II. Wilhelm'in Şeyhülislam Musa Kazım Efendi'ye ayrı bir ilgi göstermesi ve onunla gayet samimi bir sohbet gerçekleştirmesi ve kendisine 'Kırmızı Kartal' nişanı taltif etmesi bu açıdan değerlendirmek mümkündür. Ayrıca Osmanlı basınında ziyaretle ilgili günlük olarak takip edilen haberlerden anlaşıldığı kadarıyla gezi ile ilgili siyasal içerikli haberlere yer verilmemiş bununla birlikte daha çok gerçekleştirilen ziyaretler ele alınmıştır. Fakat tercümesi yapılan Alman gazetelerinden anlaşıldığı kadarıyla Alman basını II. Wilhelm'in gerçekleştirdiği ziyaretin siyasal yönü üzerinde durmuştur.

1880'lerden itibaren sanayileşmeyle birlikte hızlı bir kalkınma hamlesi gerçekleştiren ve ürettiği mallar için pazar ve hammadde arayan Almanya, hem karadan hem de denizden daha kolay ulaşılabilir olması sebebiyle Osmanlı Devleti'yle yakınlaşmayı tercih etmiştir. Bu doğrultuda II. Wilhelm 1889 yılında Osmanlı Devleti'ne gerçekleştirdiği ilk ziyaret hemen sonuçlarını göstermiş 1890 yılında Osmanlı ve Almanya arasında bir ticaret antlaşması imzalanmıştır. İmparatorun 1898 yılında gerçekleştirdiği ikinci ziyaret Alman imparatorluğu açısından tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Bağdat Demiryolu inşa imtiyazı, Köstence-İstanbul telgraf hattı ruhsatı, Alman Katoliklerin Alman himayesine alınması gibi imtiyazlar Osmanlı Devleti'ndeki Alman nüfuzunu artırmıştır. İmparator'un yaptığı ziyaretler sonucunda iki devlet arasında imzalanan antlaşmalar, Almanya'ya Osmanlı topraklarında ticari ve iktisadi imkânlar sağlamıştır.

I. Dünya Savaşı'nın en kritik dönemi olan 1917 senesinde müttefik imparator II. Wilhelm Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'ne gerçekleştirdiği bu ziyaretle müttefiklerine desteğini göstermeyi ve moral vermeyi amaçlamakla birlikte İngiltere'ye karşı kendisinin İslam Dünyası'nın ve Müslümanların koruyucusu olduğu mesajını vermeyi hedeflemiştir. 1889 ve 1898 yıllarındaki ziyaretler gibi ekonomik ayrıcalıklar elde etmek için gerçekleşmeyen bu 4 günlük ziyarette gerçekleştirilen resmi ve özel görüşmelerde savaşın kazanılacağına dair vurgular yapılması ve Osmanlı Devleti'nin büyük bir zafer kazandığı Çanakkale cephesini de görmeye gidilmesi bu ziyaretin diğer iki ziyaretinden farklı amaçlar taşıdığını göstermektedir.

Alman imparatorunun bu ziyaretinin güçlü haber değerinin yanı sıra siyasal olarak taşıdığı misyonun ve propagandanın kitleleri yönlendirebilme gücünün de büyük önemi vardır. O günün teknolojisine uygun olarak kameralarla kaydedilen bu ziyaret sadece Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki ittifakın gücünü dünyaya hatırlatmak üzere çekilmemiştir. Kayıt altına alınan görüntüler aynı zamanda iki ülkenin kendi halklarına moral ve destek vermek üzere de hızlıca sinema mekânlarında gösterilmiştir.

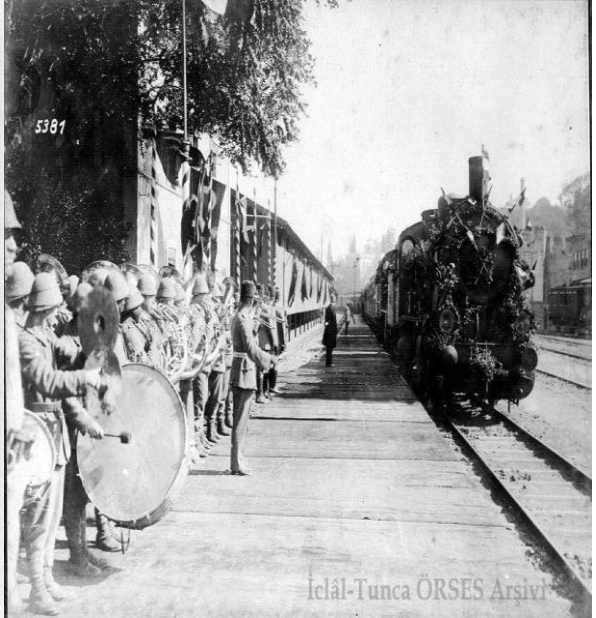
Bu ziyarete rağmen cephelerde işler imparatorun istediği doğrultuda ilerlememiş ve savaş mağlubiyetle sonuçlanmıştır. Almanya ve Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi ile iki devlet arasındaki ilişkiler farklı bir boyut kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi'nin 23. maddesi gereğince Almanya ile her türlü ilişkisi kesilmiştir. Almanya'nın ise 28 Haziran 1919'da imzaladığı Versay Antlaşması'nın 22. maddesi ile Osmanlı Devleti ile ilişkisi engellenmiştir. Böylece savaş öncesi kuvvetlenen ilişkiler savaş neticesinde antlaşmalar gereğince son bulmuştur.

EKLER

Fotoğraf 1:

Fotoğraf 2:

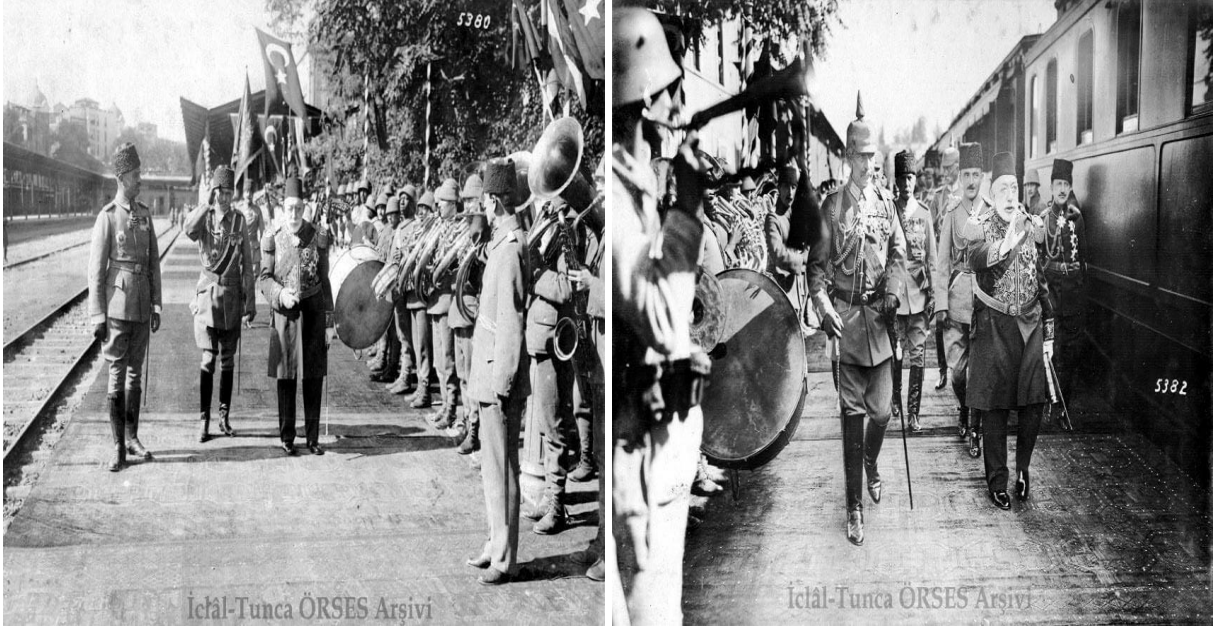
Fotoğraf 1: Alman imparatoru Kaiser'in 1917 İstanbul ziyaretini bekleyen halk (İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_014898).

Fotoğraf 2: Kayzer'i getiren trenin Sirkeci Garı'na girerken Alman ulusal Marşını çalan bando.

<https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/151-iclal-tunca-orses/386-son-kez-deuschland-uber-alles-kayzer-2-wilhelm-in-turkiye-ye-son-ziyareti>

Fotoğraf 3:

Fotoğraf 4:

Fotoğraf 3: Padişah'ın Kayzer'i karşılamak üzere Sirkeci Garı'na gelişi.

<https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/151-iclal-tunca-orses/386-son-kez-deutschland-uber-alles-kayzer-2-wilhelm-in-turkiye-ye-son-ziyareti>

Fotoğraf 4: Kayzer'in Sultan Reşad tarafından Sirkeci garında karşılanması.

<https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/151-iclal-tunca-orses/386-son-kez-deutschland-uber-alles-kayzer-2-wilhelm-in-turkiye-ye-son-ziyareti>

Fotoğraf 5:

Fotoğraf 5: Çamlıca Kız Lisesi'nde okuyan Perihan, İmparator'a çiçek takdim ederken. (Kirel ve Ortaklan, 2018:133).

Fotoğraf 6:

Fotoğraf 6: Sirkeci garından Şale Köşküne gidilirken aynı arabada bulunan Kayzer 2. Wilhelm, Sultan Mehmed Reşad ve Enver Paşa. <https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/151-iclal-tunca-orses/386-son-kez-deutschland-uber-alles-kayzer-2-wilhelm-in-turkiye-ye-son-ziyareti>

Fotoğraf 7:

Fotoğraf 8:

Fotoğraf 7: II. Wilhelm Tarabya'da mezara çiçek bırakırken. (Kirel ve Ortaklan, 2018:139).

Fotoğraf 8: Türk, Alman dostluk yurdu arasında Kayzer'e bilgi verilirken.

<https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/151-iclal-tunca-orses/386-son-kez-deuschland-uber-alles-kayzer-2-wilhelm-in-turkiye-ye-son-ziyareti>

Fotoğraf 9:

Fotoğraf 10:

Fotoğraf 9: Kayzer Hamidiye Tabyası'nda Uzedom Paşa ile yürüyüşte..

<https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/151-iclal-tunca-orses/386-son-kez-deuschland-uber-alles-kayzer-2-wilhelm-in-turkiye-ye-son-ziyareti>

Fotoğraf 10: Hamidiye Tabyası'nda Kayzer'e verilen brifing.

<https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/151-iclal-tunca-orses/386-son-kez-deuschland-uber-alles-kayzer-2-wilhelm-in-turkiye-ye-son-ziyareti>

KAYNAKÇA

1. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BOA). Belgeleri

Bâb-ı Âli Evrak Odası Belgeleri (BEO). 4486/336446; 4487/336505; 4486/336426.

Dâhiliye, Kalem-i Mahsûs Belgeleri (DH-KMS). 45/53.

Dâhiliye, Şifre Kalemî Belgeleri (DH. ŞFR). 80/140; 80/143; 80/144; 80/153; 80/157; 80/69.

Hâriciye Nezâreti, Siyâsi Belgeleri (HR. SYS). 2291/3.

İrâde, Dosya Usûlü (İ..DUİT). 2/20; 65/31; 38/42.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV). 258/65-66.

2. Gazeteler

İkdam: Nr. 7425: 14 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 7427: 16 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 7428: 17 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 7429: 18 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 7430: 17 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 7431: 20 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 7432: 21 Teşrin-i Evvel 1333.

Sabah: Nr. 10024: 12 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 10025: 13 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 10026: 14 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 10028: 16 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 10029: 17 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 10031: 19 Teşrin-i Evvel 1333.

Tasvir-i Efkâr: Nr. 2250: 15 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 2251: 16 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 2252: 17 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 2254: 19 Teşrin-i Evvel 1333.

Tercüman-ı Hakikat: Nr. 13158: 11 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 13160: 13 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 13162: 15 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 13165: 18 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 13167: 20 Teşrin-i Evvel 1333; Nr. 13169: 22 Teşrin-i Evvel 1333.

3. Telif – Tetkik Eserler

Baytar, İ. (2010). *Kaiser II. Wilhelm'in İstanbul'a üç ziyareti ve hediyeler. İki dost hükümdar, Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm.* İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın No 53.

Demirel, F. (2007). *Dolmabahçe ve yıldız saraylarında son ziyaretler son ziyafetler.* İstanbul: Doğan Kitap.

Demirkent, I. (1996). *Haçlılar. DİA, C. 14.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Jorga, N. (2008). *Kanuni Dönemi-Yenilmez Türk*. (Çev: N. Epçeli). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Karacagil, Ö. K. (2013), Alman imparatoru İstanbul'da (1917). *Gazi Akademik Bakış*, 6(12). 111-133.
- Kırel, S. & Ortaklan, K. O. (2018). Alman imparatoru II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu son ziyareti (1917). *Sineline*, 9(1). 113-158.
- Kutay, C. (1986). *Türk-Alman tarihi kader bağı*. İstanbul: Ercan Holding Yayınları.
- Orhan, S. (2018). Alman imparatoru II. Wilhelm'in müttefik Osmanlı Devleti'ni ziyareti (1917). *Route Educational And Social Science Journal*, 5(14). 1323-1335.
- Ortaylı, İ. (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman nüfuzu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Önsoy, R. (2004). *Türkiye'deki Almanya 1914-1918*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Soy, H. B. (2014). II. Abdülhamid dönemi karikatürlerinde Osmanlı-Alman yakınlaşmasının yansımaları. [https://www.academia.edu/32406675/II. Abd%C3%BCIhamid D%C3%B6nemi_Karikat%C3%BCrlerinde_Osmanlı%4%B1Alman_Yak%C4%B1nla%C5%9Fas%C4%B1n%C4%B1n_Yans%C4%B1malar%C4%B1_Reflections_of_the_Ottoman-German_Convergence_on_Cartoons_during_the_Reign_of_Abdul_Hamid_II](https://www.academia.edu/32406675/II._Abd%C3%BCIhamid_D%C3%B6nemi_Karikat%C3%BCrlerinde_Osmanlı%4%B1Alman_Yak%C4%B1nla%C5%9Fas%C4%B1n%C4%B1n_Yans%C4%B1malar%C4%B1_Reflections_of_the_Ottoman-German_Convergence_on_Cartoons_during_the_Reign_of_Abdul_Hamid_II) (Erişim Tarihi: 06.05.2019)
- Şehsuvaroğlu, B. (1972). Son ziyaretler. *Hayat Tarih Mecmuası*. (7), 80-87.

4. İnternet siteleri

- <https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/151-iclal-tunca-orses/386-son-kez-deutschland-uber-alles-kayzer-2-wilhelm-in-turkiye-ye-son-ziyareti>
(Erişim Tarihi: 25.05.2019)
- <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?sayfaOturumAc>
(Erişim Tarihi: 23.02.2019)
- <https://independent.academia.edu/BayramSoy> (Erişim Tarihi: 06.05.2019)

Dipnotlar

i Tarihi kaynaklara göre Türkler ile Almanlar tarihte ilk kez Haçlı Seferleri sırasında karşılaşmışlardır. Siyasi münasebetler ise Kutsal Germen Roma İmparatoru III. Konrad'ın 1147 yılında Haçlı Seferi münasebetiyle Anadolu'ya gelmesiyle başlamıştır. (Demirkent, 1996:534-536; Kutay, 1986:15-17). Osmanlı Devleti ise Almanlarla ilk olarak Kanuni Sultan Süleyman döneminde Alman Kralı Şarlken (İmparator V. Karl) ile karşı karşıya gelinmiştir (Jorga, 2008:16).

ii II. Wilhelm'in imparator olması Osmanlı-Alman ilişkileri açısından dönüm noktası olmuştur. Alman Dışişleri Bakanı Bismarck'ın başka devletlerle çatışmamak için takip ettiği ihtiyat politikasını terk eden II. Wilhelm, enerjik ve emperyalist bir politika izlemeye başlamıştır. Hızla gelişen Alman sanayisinin yeni pazar ve hammadde kaynaklarına duyduğu ihtiyaç ile ülkedeki nüfus artışı II. Wilhelm'i böyle bir politikaya izlemeye sevk etmiştir (Önsoy, 2004:10).

iii Yemeğe geçmeden önce kral, Bulgar milleti ve ordusu namına imparatora şecâ'at nişanının murassa' birinci rütbesini takdim etmiştir. II. Wilhelm ise Bulgar Kralı'nı üçüncü Prusya (Hussar) Alayı kumandanlığına tayin etmiştir (Sabah, Nr. 10025:1-2).

iv İlk konuşmayı yapan ve konuşmasına, "Necib Alman milletinin hükümdar-ı mu'azzamı bulunan zât-ı haşmet-penâhîlerine Sofya'da râsime-i hoş-âmedi'yi ifâ etmek şerefine mazhâr olduğum bu gün, yalnız benim ve memleketim için değil, belki bütün Şark için azim bir ehemmiyet-i târihîyyeye hâ'izdir." şeklinde başlayan Kral Ferdinand Alman milleti ve ordusuna teşekkür ederek konuşmasına devam etmiştir. İçinde buldukları harb konusunda ise "Harb meydanlarında akan kanlar ile tahkîm olunan ittifakımız sayesinde, zafer-i nihâ'inin istihsâline kadar harb edeceğiz" demiştir (Tercüman-ı Hakikat, Nr. 13160:1). Konuşmasına, "Berâ-yı hoş-âmedi beyân eylediğiniz kelimât-ı samimânenen dolayı zât-ı haşmet-penâhîlerine teşekkürât-ı amîkemî beyân eylerim. Zât-ı haşmet-penâhîleri hükümetinizin otuzuncu sene-i devriyyesini yakınlarda idrâk eylemiş idiniz. O zamân tahrîren beyân eylediğim tebrikâtımı şimdi yüz yüze tekrar etmek fırsatına dest-res olduğumdan dolayı bi'l-memnûniyet-i mahsûsa hissetmekteyim." diyerek başlayan II. Wilhelm'in devam etmekte olan harple ilgili düşünceleri için bkz. (Sabah, Nr. 10026:1).

v Yemekte omlet, lokma böreği, balık, garnitürlü piliç, anber-bû pilavı, meyve ve şekerleme ikram edilmiştir (Karacaçil, 2013:119).

vi Ziyafette bulunanlardan bazıları şunlardı: Şehzadeler Abdülmecid, Ziyaeddin, Ömer Hilmi, Abdulhalim, Osman Fuat Efendiler, Sadrazam Talat Paşa, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Berlin Sefiri Hakkı Paşa, Ayan, Mebusan Başkanları, Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa, Hariciye, Adliye ve Maliye Nazırları, Serkâtib, Alman Karargâhı'ndan Osmanlı murahhası Zeki Paşa ve Mihmandar Esad Paşa Almanya tarafından ise Alman Hariciye Nazırı von Külman, Almanya Büyükelçisi, Amiral Müller, Harbiye Nazırı von Stein ve sefaret müsteşarı hazır bulunmuşlardır (Sabah, Nr. 10028:2).

vii II. Wilhelm'e eşlik eden Reşad Fuad Bey, Evkaf Müzesi'nde İmparator'a Evkaf Müzesi'nin defterine imza atması için Osmanlı yapımı bir hokka ve divit uzatmış ancak II. Wilhelm ismini Osmanlıca harflerle yazamadığını belirterek bu isteği geri çevirmiştir. II. Wilhelm, Reşad Fuad Bey'in ikinci bir ricası üzerine altın ve elmaslarla kaplı deftere Latin harfleriyle imzasını atmıştır (Kırel ve Ortaklan, 2018:142).

viii Çanakale Nâhiyesi Müdürü İmadüddin Beyin "Almanya imparatoru hazretlerinin mahâl-i mezkûre teşriflerinde vesâ'it-i mevcûdenin lüzûmundan pek az olmasına rağmen tertîbât-ı inzibât-kârîde fevkâlâde hoş hidmet ve irâdesi mesbûk olduğundan bahisle" dördüncü rütbeden Mecidi nişanı verilmiştir (BOA, İ.. DUİT, 65/31, lef 2).